

Constructing and Standardizing a Positivism Questionnaire through an Islamic-Iranian Approach

Lida Sabagh-Kermani^{ID}, Seyyed Mohammad Hossein Mousavi-Nasab^{*ID}

Department of Psychology, Literature and Humanities Faculty, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Seyyed Mohammad Hossein Mousavi-Nasab; Email: hossein.mousavi-nasab@uk.ac.ir

Article Info

Received: Feb 24, 2019

Received in revised form:

May 2, 2019

Accepted: May 11, 2019

Available Online: Jun 22, 2019

Keywords:

Islamic-Iranian Approach

Mental health

Questionnaire

Validation

Abstract

Background and Objective: Due to the importance of an Islamic-Iranian scale in the domain of positivism, the present paper aimed to develop an instrument for measuring the positivism based on the Islamic sources and Iranian culture.

Methods: First, the theoretical underpinnings were collected and studied. Then, positivism was defined as a theoretical and practical approach to the positive values related to God, self, others and nature considering the present, past and future. This leads to the better quality of life or improves the welfare. Next, the views of the scholars and experts were used to determine the subjects of the considered scales. The scale was studied in the first steps of experiments and then the required modifications were applied. In this research, all the Ethical issues were observed and authors declared no conflicts of interest.

Results: At the end, the final questionnaire was distributed among 330 undergraduate students and its reliability as well as its validity were measured through Alpha Cronbach tests (.96) and stochastic factorial analysis (four general factors related to God, self, others and nature).

Conclusion: The results of these studies and analyses indicate the desirable reliability and validity of the considered scales as we can use them in the fields of measurement, research and consultation.

Please cite this article as: Sabagh-Kermani L, Mousavi-Nasab SMH. Constructing and Standardizing a Positivism Questionnaire through an Islamic-Iranian Approach. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;5(2):60-74. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i2.17660>

Summary

Background and Objective

Positive psychology is a branch of psychology that focuses on human's inner strengths and abilities instead of weaknesses and problems; Further, it has provided one classification of human strengths and virtues against the classification of mental disorders. The VIA scale that is presented by Seligman has pointed out 24 strengths in six levels of virtue (1, 2, 3). On the other hand, these virtues and strengths in this scale have been mentioned in explicit religion of Islam as a guide for better living. The emphasis of Islam is guidance, happiness and perfection of oneself; therefore, it focuses on mental health and many of these religious teachings are to ensure health and peace of humans and emphasize positive aspects of life and well-being. By referring to Islamic sources and studying them, we can

obtain rich treasures of beliefs, values and manners based on which we can reach mental health and positivism, improving life quality (4). Given that, in this research we analyzed positivism from the Islamic approach and developed a scale to measure positivism by an Islamic-Iranian approach. According to Islamic resources and previous studies in this field, positivism is a theoretical and practical attitude to positive values in having relation with God, oneself, others and nature in timeline of past, present and future that leads to improvement in quality of life and well-being. It should be noted that positivism in this research has a concept that is beyond optimism and consists of larger field. Each general factor relating to God, oneself, nature and people have some sub factors that contribute to better and more accurate understanding of positivism (5).

Methods

As for purpose, this study is developmental by nature and in terms of data gathering, it is descriptive-survey

(cross sectional) on a large scale. In this research, all the undergraduate students of Bahonar University that were studying in various subjects in second semester of 2014-2016 were chosen as population. In order to analyze more accurately, the designed scale was sampled in two phases; in the first phase, the study was done on 15 Master's students and professors by available sampling, and the second phase was on 350 students of different educational groups in Bahonar University by simple random sampling. 330 questionnaires were completed.

Developing this scale was done in several steps: 1. Examining the history and theoretical basics according to Islamic resources (Mafatih al-hayat, Quran, Nahj al-Balagha and Imams' Hadiths), studying other studies and questionnaires and consulting specialists in this field; 2. Having access to a plan and theoretical structure in order to design questionnaire; 3. Designing a bank of questions comprised of 300 items out of which 185 items were chosen according to psychologists and religious specialists. 4. Administering them on 15 master's students and professors in order to analyze the fitness of each item with the subject 5. Correction and revision in primary scale and choosing 84 questions for the final form 6. Running the final form on 350 students and analyzing psychometric properties (reliability and validity) (6).

Results

In order to analyze the data, first the demographic properties and then missing data were analyzed. The reliability coefficient and internal consistency were calculated by Cronbach's Alpha. The value of calculated Cronbach's Alpha was .96 for 84 questions that shows the intended scale has a very good reliability. In order to analyze the validity of positivism scale, the exploratory factor analysis (EFA) was used and the factor analysis was used several times to obtain the best structure. KMO that shows sufficiency of data to analyze factor and Bartlett test demonstrates that there is enough correlation in order to perform the analysis between variables. Furthermore, in order to regulate the data and achieve the best state, direct Oblimin rotation was used. The results indicated that from 85 items, 35 items in first factor, 26 items in second factor, 10 items in third factor and 13 items in fourth factor had suitable loading.

Conclusion

The results of analysis on exploratory factor showed that there are four general factors and because the theoretical basis for making positivism scale is in four kinds of relation with God, oneself, others and nature, analyzing the contents of items in each factors showed that four extracted factors are exploratory factor analysis that match four relations of oneself, god, nature and others and this shows suitable validity of positivism scale. Although there are similar studies that analyzed positivism according to Islamic resources, there are many differences between this and other scales such as sub factors of each general factor that are analyzed in this research.

Eventually, this positivism questionnaire with 84 questions with proper internal stability, reliability coefficient, and construct and content validity is capable of analyzing positivism construct with four factors (positivism in relation with oneself, God, nature and others). However, the scale has some limitations such as the validity and stability that is analyzed in the university students; therefore, it needs more analysis and performance in larger samples and other groups to do more correction and improve its performance and then use it in practical fields.

Ethical considerations

The Ethics Committee of Shahid Bahonar University of Kerman has confirmed this research. Ethics Code: E.A.98.2.2.01

Funding

According to the authors, this research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

References

1. Carr A. Positive psychology: The science of happiness and human strengths: Routledge; 2013.
2. Seligman ME, Csikszentmihalyi M. Positive psychology: An introduction. Flow and the foundations of positive psychology: Springer; 2014. p. 279-98.
3. Peterson C, Seligman ME. Character strengths and virtues: A handbook and classification: Oxford University Press; 2004.
4. Yadollahpour M, Hasanzadeh R, Fazeli Kebria M. Comparative study on "Improvement of Quality of Life" from the Viewpoint of Islam and Positivist Psychologists. Journal of Research & Health. 2014;1(1):72-81. (Full Text in Persian)
5. Khodayari fard M, Ghobari Bonab H. Positive thinking: Research plan at Tehran University; 2011. (Full Text in Persian)
6. Sarmad Z, Bazarghan A, Hejazi A. Research Methods in Behavioral Science. Tehran: Aghah; 2010. (Full Text in Persian)

اعداد استبيان الإتجاه الوضعي والتحقق من صحته وفقا للنهج الإسلامي _ الإيراني لدى طلاب الجامعة

ليدا صباغ الكرمانى ^{id}، سيد محمدحسين الموسوي نسب ^{id}*

قسم علم النفس، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة الشهيد باهنر، كرمان، ايران.

* المراسلات الموجهة إلى السيد محمدحسين الموسوي نسب؛ البريد الإلكتروني: hossein.mousavi-nasab@uk.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ١٧ جمادى الثاني ١٤٤٠
 وصول النص النهائي: ٢٦ شعبان ١٤٤٠
 القبول: ٦ رمضان ١٤٤٠
 النشر الإلكتروني: ١٨ شوال ١٤٤٠

الكلمات الرئيسية:

الاستبيان
 الاتجاه الإسلامي والإيراني
 التحقق من الصحة
 الصحة العقلية

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: نظرًا لأهمية المقياس الإسلامي الإيراني في مجال الاتجاه الوضعي، يهدف هذا البحث إلى صنع أداة لقياس الوضعية القائمة على المصادر الإسلامية والملائمة للثقافة الإيرانية.

منهجية البحث: بادئ ذي بدء ومن اجل تنفيذ البحث تم تجميع الأسس النظرية ودراستها وعلى هذا الأساس، تم تعريف الوضعية، كاتجاه نظري وعملي، حيث تؤدي إلى القيم الإيجابية المتعلقة بالله والفرد والآخرين والطبيعة، فيما يتعلق بالفترة الزمنية للحاضر والمستقبل والماضي مما يؤدي إلى تحسين جودة الحياة والرفاهية. وبعد ذلك، تم استخدام آراء الخبراء لتصميم موضوعات ونطاق المقاييس المدرسة. تمت دراسة المقياس الأول في المرحلة التجريبية وتم اجراء التعديلات المطلوبة. تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث واطرافه الى هذا فإن مؤلفي البحث لم يشيروا الى اي تضارب في المصالح.

الكشوفات: في نهاية المطاف، تم توزيع الاستبيان النهائي على ٣٣٠ طالب جامعي في مرحلة بكلوريوس. وتم قياس درجة موثوقية الاستبيان وكذلك صلاحيته من خلال اختبارات ألفا كرونباخ (٠/٩٦) وتحليل العوامل الاستكشافية (أربعة عوامل عامة تتعلق بالله والنفس والآخرين والطبيعة).

الاستنتاج: تشير نتائج هذه الدراسات والتحليلات إلى موثوقية المقياس وصلاحيته حيث يمكن استخدامه في مجال القياس والبحث والاستشارات.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Sabagh-Kermani L, Mousavi-Nasab SMH. Constructing and Standardizing a Positivism Questionnaire through an Islamic-Iranian Approach. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;5(2):60-74. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i2.17660>

ساخت و هنجاریابی پرسش‌نامه‌ی مثبت‌گرایی با رویکرد اسلامی - ایرانی در دانشجویان

لیدا صباغ کرمانی^{ID}، سید محمدحسین موسوی‌نسب^{ID*}

گروه روان‌شناسی، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.
 *مکاتبات خطاب به آقای سید محمدحسین موسوی‌نسب؛ رایانامه: hossein.mousavi-nasab@uk.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۴ اسفند ۱۳۹۷

دریافت متن نهایی: ۱۲ اردیبهشت ۱۳۹۸

پذیرش: ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۸

نشر الکترونیکی: ۱ تیر ۱۳۹۸

واژگان کلیدی:

پرسش‌نامه

رویکرد اسلامی-ایرانی

سلامت روان

هنجاریابی

چکیده

سابقه و هدف: بنابر ضرورت وجود مقیاسی اسلامی-ایرانی در حوزه‌ی مثبت‌گرایی، در این پژوهش به ساخت ابزاری به‌منظور سنجش سازه‌ی مثبت‌گرایی بر پایه‌ی منابع اسلامی و متناسب با فرهنگ ایرانی پرداخته شده است.

روش کار: برای اجرای پژوهش ابتدا به گردآوری و مطالعه‌ی مبانی نظری پرداخته شد که بر این اساس مثبت‌گرایی به‌صورت گرایش نظری و عملی به ارزش‌های مثبت درباره‌ی خداوند، خود، دیگران و طبیعت با توجه به گستره‌ی زمانی حال، آینده و گذشته که به بهبود کیفیت زندگی و بهزیستی منجر می‌شود، تعریف شد و سپس از نظر متخصصان در زمینه‌ی طرح گویه‌های مقیاس بهره گرفته شد. مقیاس اولیه در مراحل آزمایشی بررسی شد و اصلاحات لازم صورت گرفت. در این پژوهش همه‌ی موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: در پایان پرسش‌نامه‌ی نهایی روی ۳۵۰ دانشجوی کارشناسی اجرا شد و میزان روایی و پایایی آن با آزمون‌های آلفای کرونباخ (۰/۹۶) و تحلیل عامل اکتشافی (چهار عامل کلی درباره‌ی خدا، خود، دیگران و طبیعت) محاسبه شد.

نتیجه‌گیری: نتایج بررسی‌ها و تحلیل‌ها نشان‌دهنده‌ی روایی و پایایی مطلوب مقیاس مورد نظر است و می‌توان از آن در حوزه‌های سنجش، پژوهش و مشاوره بهره برد.

استناد مقاله به این صورت است:

Sabagh-Kermani L, Mousavi-Nasab SMH. Constructing and Standardizing a Positivism Questionnaire through an Islamic-Iranian Approach. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2019;5(2):60-74. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i2.17660>

مقدمه

قدرت حل مسئله، خوش‌بینی و... برای زندگی بهتر انسان توجه می‌کند و معتقد است نباید صرفاً بر نقاط ضعف انسان‌ها تأکید کرد (۱). روان‌شناسی مثبت‌گرا علم تجربه‌ی ذهنی و صفات فردی مثبت و نوعی سازمان‌دهی مثبت است که کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشد و از آسیب‌شناسی که موجب بی‌معنی شدن زندگی انسان می‌شود، جلوگیری می‌کند؛ همچنین اعتقاد آن بر این است که تمرکز صرف بر

روان‌شناسی مثبت‌گرا^۱ شاخه‌ی از روان‌شناسی است که اخیراً توجه روان‌شناسان را به خود جلب کرده است و بر نکات مثبت انسان و توانایی‌های درونی او تأکید می‌کند. این شاخه از روان‌شناسی به توانمندی‌هایی مانند شاد زیستن، لذت بردن،

^۱) Positive psychology

روان‌شناسی مثبت‌گرا میزان شادی را در بیماران و مراجعان افزایش می‌دهد و حتی مطالعات پیگیری آن را تأیید کرده است (۷). مطالعه‌ی دیگری نشان داده است که روان‌درمانی مثبت در افزایش عاطفه‌ی مثبت و کاهش عاطفه‌ی منفی در بیماران عروق کرونری قلبی تأثیر بسیاری دارد (۸).

مطالعات بسیاری در حوزه‌ی روان‌شناسی مثبت‌گرا که خواستگاه آن در غرب است، صورت گرفته، اما یادآوری این نکته لازم است که جامعه‌ی اسلامی نیز بستر و زمینه‌ی مناسبی برای طرح نظریه‌های روان‌شناسی از جمله در حوزه‌ی مثبت‌گرایی است. از این جهت که دین مبین اسلام کامل‌ترین دین است، بهترین و کامل‌ترین راه سعادت بشری را نیز معرفی کرده است. تأکید اسلام بر هدایت و سعادت انسان و کمال نفسانی او است؛ از این رو به بهداشت و سلامت روانی انسان توجه می‌کند و بسیاری از آموزه‌های دینی نیز برای تأمین سلامت و آرامش انسانی آمده است و بر جنبه‌های مثبت زندگی و بهزیستی تأکید دارد. با مراجعه به منابع اسلامی و مطالعه‌ی آنها می‌توان به گنجینه‌ی غنی از باورها، ارزش‌ها و رفتارهایی رسید که بر مبنای آنها می‌توان به سلامت روان و مثبت‌گرایی رسید و با کمک آنها کیفیت زندگی را بهبود بخشید. از منظر اسلام بالابردن کیفیت آگاهی، تفکر متعالی و ارتباط صحیح با مبدأ هستی و سعی در کاهش عواطف منفی با حرکت به سوی کمال همراه است (۹).

بر مبنای این منابع و پژوهش‌های قبلی در این حوزه، مثبت‌گرایی به صورت گرایش نظری و عملی به ارزش‌های مثبت درباره‌ی خدا، خود، دیگران و طبیعت در گستره‌ی زمانی گذشته، حال و آینده که به بهبود کیفیت زندگی آدمی و بهزیستی منجر می‌شود، تعریف می‌شود.

مثبت‌گرایی تعریف‌شده در پژوهش حاضر مفهومی فراتر از مثبت‌اندیشی دارد و در برگیرنده‌ی حوزه‌ی گسترده‌تری است. برای توضیح گرایش نظری و عملی به سخنی از امام علی (ع) که نقل به معروف است اشاره می‌شود: «مواظب افکارت باش، گفتارت می‌شود، مواظب گفتارت باش، رفتارت می‌شود، مواظب رفتارت باش، عادتت می‌شود، مواظب عادتت باش، سرنوشتت می‌شود». این حدیث به خوبی بیان می‌کند که افکار انسان در نهایت در اعمال و سرنوشت او متبلور می‌شود. از این جهت مثبت‌گرایی در دو بُعد شناختی و رفتاری، هم به بررسی افکار، هم به بررسی رفتارهایی که در زندگی انسان تأثیرگذار است و موجب جهت‌دهی مثبت فرد می‌شود، می‌پردازد.

آسیب‌شناسی موجب می‌شود که انسان فاقد ویژگی‌های مثبتی که زندگی او را برای زیستن ارزشمند می‌کند، تصور شود. اغلب امید، حکمت، خلاقیت، آینده‌نگری، شجاعت، معنویت، مسئولیت و پشتکار نادیده گرفته می‌شود؛ ولی در روان‌شناسی مثبت‌گرا به این موضوعات پرداخته می‌شود (۲).

در این نوع روان‌شناسی نوعی طبقه‌بندی برای فضایل^۱ و نیرومندی‌ها^۲ مطرح شده است. منظور از نیرومندی‌ها توانایی احساس، تفکر و رفتار است که به فرد اجازه می‌دهد تا عملکردی مطلوب در پیگیری نتایج ارزشمند داشته باشد (۳). مقیاس و یا^۳ پرسش‌نامه‌ی برای سنجش طبقه‌بندی این نیرومندی‌ها و فضایل است و در مقابل دی‌اس‌ام^۴ که طبقه‌بندی اختلالات روانی است، قرار می‌گیرد. این طبقه‌بندی نوعی زبان مشترک است که برای داشتن رویکردی نیرومندی-محور برای تشخیص و درمان استفاده می‌شود. در این مقیاس برای توصیف تفاوت‌های فردی در فضایل و نیرومندی‌ها شش طبقه‌ی کلی برای فضیلت‌ها و ۲۴ نیرومندی معرفی شده است (۴) که عبارت است از: ۱) فضیلت حکمت و دانش شامل نیرومندی‌های خلاقیت، کنجکاوی، آزاداندیشی، عشق به یادگیری و جهان‌بینی؛ ۲) فضیلت شجاعت و جرئت شامل نیرومندی‌های دلیری و شجاعت، پایداری، راستی و درستی؛ و اعتبار و درستی؛ ۳) فضیلت انسانیت شامل نیرومندی‌های عشق و مهربانی؛ ۴) فضیلت عدالت شامل بی‌طرفی و رهبری؛ ۵) فضیلت اعتدال و میانه‌روی شامل نیرومندی‌های تواضع و فروتنی، ملاحظه و خودتنظیمی؛ و ۶) فضیلت تعالی شامل نیرومندی‌های قدردانی، امیدواری، شوخ‌طبعی و معنویت (۴).

با تأکیدی که روان‌شناسی مثبت‌گرا بر توانایی‌های مثبت انسان و توانمندسازی افراد در برابر تنش می‌کند، این رویکرد سبب بهزیستی و بهبود کیفیت زندگی می‌شود و به بهبود سلامت روان افراد کمک می‌کند (۵). مداخلات روان‌شناسی مثبت‌گرا با هدف ایجاد احساسات، شناخت‌ها و رفتارهای مثبت صورت می‌گیرد. نوشتن نامه‌ی قدردانی، تمرین تفکر خوش‌بینانه، تکرار تجارب مثبت و اجتماعی بودن از جمله فنون روان‌درمانی مثبت است. مطالعات انجام شده در زمینه‌ی تأثیر این رویکرد درمانی نشان داده است که روان‌درمانی مثبت موجب کاهش افسردگی و افزایش سلامت روان می‌شود و به‌طور معناداری با سطح شادی ارتباط دارد (۶). مداخلات

^۱) Virtues

^۲) Strengths

^۳) Values in Action

^۴) Diagnostic and statistical Manual of mental disorders (DSM)

علاوه‌براین، طرح‌واره‌ها و تعبیر و تفسیر فرد تحت تأثیر رویدادهای کنونی و انتظارات فرد از آینده است (۱۲). به عبارتی، زمانی که فرد در موقعیتی قرار می‌گیرد، رویدادهای گذشته و آموخته‌های قبلی، تعبیر و تفسیر کنونی فرد و انتظاراتش از آینده در نحوه‌ی تفکر و واکنش او تأثیر می‌گذارد. از این‌رو، مثبت‌گرایی در سه بُعد زمانی گذشته، حال و آینده بررسی می‌شود.

بر پایه‌ی مطالعات در منابع اسلامی، آیات و احادیث؛ مثبت‌گرایی در ابعاد چهارگانه در ارتباط با خدا، خود، مردم و طبیعت مطرح می‌شود و هر یک از طبقات نیز شامل مجموعه‌ی از خرده‌عامل‌ها است. مثبت‌گرایی در ارتباط با خدا شامل خرده‌مقیاس‌های ایمان به خدا، صبر و بردباری، توکل، شکرگزاری، دعا و نیایش، توبه و تسلیم و رضا است (جدول شماره‌ی ۱).

در حدیثی از امام حسین آمده است: «از پدرم -امام علی (ع)- در مورد امور داخلی زندگانی پیامبر (ص) پرسیدم، فرمود: هرگاه اراده می‌کرد به خانه می‌رفت و چون وارد منزل می‌شد اوقات خود را به سه بخش تقسیم می‌کرد: بخشی را به خدا (عبادت) اختصاص می‌داد و بخشی را به خانواده‌اش و بخشی را به خودش؛ و وقت مخصوص به خودش را نیز بین خود و مردم تقسیم می‌فرمود و...» (۱۰). این حدیث درباره‌ی تقسیم وقت برای خدا، خود و دیگران است؛ همچنین آیه‌ی ۶۱ سوره‌ی هود به این اشاره دارد که انسان وظیفه‌ی آبادانی زمین را دارد (۱۱). بنابر آنچه در این احادیث گفته شده است، زندگی انسان چهار بُعد دارد که همه‌ی این ابعاد بهتر است به‌صورت هم‌زمان در مثبت‌گرایی بررسی شود. از سویی دیگر رویدادهای گذشته‌ی زندگی انسان اعم از اتفاقات دوران کودکی، بر شخصیت و نحوه‌ی نگرش انسان تأثیر می‌گذارد.

جدول ۱) خلاصه‌ی خرده‌عامل‌های مثبت‌گرایی در ارتباط با خدا

خرده‌مقیاس	فضائل و ارزشمندی آن
ایمان به خدا	- اخلاق فاضله که با ایمان ارتباط متقابل دارد (۱۳) - تحمل سختی‌ها و دید مثبت داشتن در لحظه‌های دشوار (۱۳) - سربلندی و پیروزی مؤمنان (۱۴) - نداشتن ترس و اندوه (۱۵)
صبر و بردباری	- کوچک دیده شدن مشکلات در نظر انسان (۱۶، ۱۷) - حب و علاقه‌ی خداوند (۱۸) - افزایش توانمندی و قدرت مقابله (۱۹)
توکل	- از بین رفتن ترس از فقر، نابودی و مرگ (۲۰) - مایه‌ی آرامش و اطمینان خاطر انسان، رهایی از اضطراب (۱۲) - بی‌نیازی از غیر و عزت نفس (۲۱)
شکرگزاری	- افزایش رزق و نعمت‌های خدا (۲۲) - شکرگزاری از خداوند حتی در سختی‌ها (۲۳)
دعا و نیایش	- آرامش و اطمینان قلب (۲۴) - کاهش اضطراب و افسردگی و اختلالات روانی (۲۵) - تحمل رنج و سختی (۲۶)
توبه	- پاک‌ی و احساس مثبت نسب به خود پیدا کردن (۲۷) - کاهش ترس و اضطراب فرد و اینکه اگر بداند امکان بازگشت هست نسبت به آینده خوش‌بین می‌شود (۲۸)
تسلیم و رضا	- آرامش و راحتی، امید و رضایت فرد از خودش (۲۹) - دفع اندوه و افسردگی (۳۰)

کمال، مثبت‌گویی، شجاعت، در حال زیستن، شادمانی، خوش‌بینی، مسئولیت‌پذیری و اراده است (جدول شماره‌ی ۲).

مثبت‌گرایی درباره‌ی خود شامل خرده‌مقیاس‌های احساس توانمندی، تلاش و کوشش، کرامت نفس، میل به پیشرفت و

جدول ۲) خلاصه‌ی خرده‌عامل‌های مثبت‌گرایی در ارتباط با خود

خرده‌مقیاس	فضائل و ارزشمندی آن
احساس توانمندی	- خواستن، توانستن است (۳۱).
تلاش و کوشش	- رسیدن به سعادت (۳۱) - گرفتن پاداش به اندازه‌ی تلاش و کوشش (۳۲)
کرامت نفس	- پیروی نکردن از هواهای نفسانی (۳۳) - احساس ارزشمندی ذاتی و شکوفایی گنج‌های درون (۳۴) - شناخت خود (۳۵)
میل به پیشرفت	- شکوفایی جوهره‌ی وجود و رسیدن به سعادت و مقام خلیفه الهی (۳۶)
مثبت‌گویی	- آشکارکننده‌ی افکار و زمینه‌ساز رفتار انسان (سخنی از امام علی(ع) (نقل به معروف) - شادابی انسان (۳۷)
شجاعت	- از بین بردن ترس که مانع انجام کارها و رسیدن به اهداف است و افزایش انرژی و تحرک برای انجام امور (۳۸)
در حال زیستن	- رسیدن به زهد و حسرت گذشته را نخوردن و شادمان نشدن برای آنچه نیامده است (۳۹). - کاهش اندوه و اضطراب (۴۰)
شادمانی	- دوری از اندوه و کاهش احساس پیری (۴۱) - گرایش مردم به فرد (۴۲)
خوش‌بینی	- رسیدن به خیری که بر ما پوشیده است (۴۳) - تحمل و صبر هنگام اتفاقات بد (۴۴)
مسئولیت‌پذیری	- ساختن و یا تغییر سرنوشت خود (۴۵) - کنترل احساسات و رفتارهای منفی خود (۴۶)

مثبت‌گرایی درباره‌ی مردم شامل خوش‌بینی و اعتماد به دیگران، بخشش و گذشت، خوش اخلاقی، قدردانی از دیگران و صله‌ی رحم است (جدول شماره‌ی ۳).

جدول ۳) خلاصه‌ی خرده‌عامل‌های مثبت‌گرایی درباره‌ی دیگران

خرده‌مقیاس	فضائل و ارزشمندی آن
خوش‌بینی و اعتماد به دیگران	- خوش‌بینی همراه با واقع‌بینی و بهبود روابط با دیگران، زیرا بدبینی موجب به هم ریختن کارها و برانگیخته شدن بدی‌ها می‌شود (۴۷). - دوری از برخی بدگمانی‌ها که گناه است (۴۸).
بخشش و گذشت	- بهره‌مندی از بخشش خداوند (۴۹) - آرام شدن ذهن (۴۶) - رفع دشمنی و کدورت (۵۰)
حسن خلق با دیگران	- شادی و رضایت خداوند و قرب الهی، گرایش مردم به فرد و محبوبیت وی (حدیثی از پیامبر(ص)) (۳۱)
قدردانی از دیگران	- با شکرگزاری از خداوند برابر است (بنا به حدیث معروف «لم یسکر المخلوق، لم یسکر الخالق») - بهبود روابط با دیگران (۵۱)
صله‌ی رحم	- پاداش مادی و معنوی نزد خدا و افزایش رزق و روزی، افزایش طول عمر، پاکی و دفع بلا (۵۲)

مثبت‌گرایی در زمینه‌ی طبیعت شامل حقوق حیوانات، طبیعت‌دوستی و تفکر درباره‌ی طبیعت است. در قرآن کریم سوره‌هایی به نام برخی از حیوانات مانند بقره، انعام، فیل، نحل، نمل و عنکبوت وجود دارد که پیوند نزدیک زندگی انسان با حیوانات را نشان می‌دهد (جدول شماره‌ی ۴) (۵۲).

جدول ۴) خلاصه‌ی خرده‌عامل‌های مثبت‌گرایی درباره‌ی دیگران

خرده‌مقیاس	فضائل و ارزشمندی آن
حقوق حیوانات	- بهره‌گیری درست، مدارا با حیوانات و دوری از بدرفتاری با آنها (۵۲)
طبیعت‌دوستی	- مراقبت و محافظت از محیط زیست، آبادانی و پاکیزگی آن (۵۲)
تفکر درباره‌ی طبیعت	- رسیدن به خداشناسی و آفرینش بدون عیب و نقص خداوند و آیت و نشانه بودن (۵۳، ۵۴)

در حوزه‌ی مطالعات دینی پرسش‌نامه‌ها و مقیاس‌های متعددی طراحی شده است؛ از جمله‌ی آنها می‌توان مقیاس نگرش‌سنج مذهبی گلریز، مقیاس دین‌داری خدایاری‌فرد و همکاران و همچنین مقیاس تجربه‌ی معنوی دانشجویان و نگرش معنوی غباری بناب و همکاران را نام برد. در حوزه‌ی مثبت‌اندیشی، از جمله پرسش‌نامه‌هایی که مبنای ایرانی-اسلامی دارد، پرسش‌نامه‌ی است که غباری بناب و خدایاری‌فرد در سال ۱۳۹۱ آن را طراحی کرده‌اند (۱۲).

با توجه به نیازی که انسان امروز به مثبت‌گرایی برای رسیدن به زندگی بهتر دارد و با توجه به کامل و غنی بودن منابع اسلامی، در این پژوهش سعی شده به معرفی مثبت‌گرایی و ساخت مقیاسی که بر پایه‌ی آموزه‌های دینی و متناسب با فرهنگ دینی-ایرانی که در کشور ما رایج است پرداخته شود تا بتواند در حوزه‌ی مشاوره، درمان و راهنمایی افراد مفید واقع شود. بر همین مبنا مطابق پیشینه‌ی نظری (۵۲)، هدف این پژوهش طراحی پرسش‌نامه‌ی اسلامی-ایرانی با توجه به چهار حیطة خدا، خود، دیگران و طبیعت؛ و همچنین بررسی روایی و پایایی آن است.

روش کار

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

کمیته‌ی اخلاق دانشگاه شهید باهنر کرمان این پژوهش را تأیید کرده است.

تمامی دانشجویان کارشناسی دانشگاه شهید باهنر کرمان که در نیمسال دوم تحصیلی سال ۹۴-۱۳۹۳ در رشته‌های مختلف مشغول به تحصیل بودند جامعه‌ی پژوهش در نظر گرفته شدند. به منظور بررسی دقیق‌تر مقیاس طراحی‌شده، در دو مرحله به نمونه‌گیری اقدام شد. هدف در مرحله‌ی اول نمونه‌گیری (مقدماتی)، بررسی میزان شیوایی و قابلیت گویه‌ها در تعبیه‌ی اهداف معنایی مورد نظر بود. در این مرحله از نمونه‌گیری غیرتصادفی و دردسترس استفاده شد. در مرحله‌ی دوم نمونه‌گیری که مرحله‌ی اصلی بود، حجم نمونه برای این پژوهش ۳۵۰ نفر بود که به شیوه‌ی تصادفی ساده از دانشجویان دانشکده‌های مختلف دانشگاه باهنر به صورت طبقه‌بندی بر حسب رشته‌ی دانشکده‌ها در چهار گروه تحصیلی (علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی و هنر) متناسب با جمعیت انتخاب شد که از ۳۵۰ پرسش‌نامه، ۳۳۰ پرسش‌نامه

بازگشت داده شد.

این تحقیق از نظر هدف جزء پژوهش‌های تحقیق و توسعه؛ و از نظر نحوه‌ی گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی-پیمایشی (مقطعی) در مقیاس بزرگ بود (۵۵).

پژوهش حاضر در دو مرحله اجرا شد. در مرحله‌ی اول به ساخت و طراحی پرسش‌نامه و در مرحله‌ی دوم به اجرای پرسش‌نامه و بررسی معایب و محاسن؛ و ارزیابی روایی و پایایی آن (هنجاریابی) پرداخته شد که به شرح ذیل است:

مرحله‌ی ساخت و طراحی پرسش‌نامه: در این مرحله

ابتدا به بررسی پیشینه و مبانی نظری با مطالعه و بررسی منابعی همچون مفاتیح‌الحیات، قرآن، نهج‌البلاغه و احادیث ائمه و دیگر پرسش‌نامه‌های مرتبط پرداخته شد و برای پرسش‌نامه بر پایه‌ی منابع اسلامی و دینی یک ساختار و طرح نظری طراحی شد که بر اساس این طرح نظری، با مشورت با متخصصان روان‌شناسی و دینی چهار عامل کلی درباره‌ی خود، خدا، دیگران و طبیعت تعیین؛ و سپس با مطالعه‌ی بیشتر منابع، خرده‌مقیاس‌ها مشخص شد. برای مثال در عامل ارتباط با دیگران، خرده‌مقیاس‌های صله‌ی رحم، حسن خلق با دیگران و قدردانی از دیگران در منبع مفاتیح‌الحیات ذکر شده است. برای هر یک از این عوامل کلی مجموعه‌ی از خرده‌عامل‌ها - ۲۵ عامل فرعی در ابعاد چهارگانه- تعریف شد. سپس یک بانک سؤالاتی شامل ۳۰۰ گویه برای این عامل‌ها طراحی شد که ۱۸۵ سؤال از این بانک سؤالاتی با نظر متخصصان روان‌شناسی و دینی برای پرسش‌نامه‌ی مقدماتی انتخاب شد. این پرسش‌نامه‌ی مقدماتی روی ۱۵ دانشجوی کارشناسی ارشد و استاد اجرا شد که شامل یک مقیاس پنج نمره‌ی لیکرت بود و نظر هر یک درباره‌ی میزان همخوانی عبارت با عامل مورد نظر بررسی شد و در پایان نظر کلی آنها درباره‌ی پرسش‌نامه ارزیابی شد تا تناسب هر گویه با موضوع آن بررسی شود. بر اساس آرای آزمودنی‌ها و نتایج تحلیل آماری مقیاس اولیه (از جمله کجی و کشیدگی) و اجرای اصلاحات، مقیاس نهایی شامل ۸۴ سؤال به دست آمد.

مرحله‌ی استانداردسازی مقیاس نهایی: در این مرحله

پرسش‌نامه‌ی اصلاح شده روی ۳۵۰ دانشجوی کارشناسی به صورت تصادفی ساده، طبقه‌بندی و معرف اجرا شد و سپس به بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی (روایی و پایایی) هر یک از سؤالات پرداخته شد. بدین منظور از تحلیل عامل اکتشافی استفاده شد، سپس الگوی تحلیل عامل اکتشافی با الگوی نظری پژوهش مقایسه شد و اصلاحات لازم برای بهبود

پرسش‌نامه صورت گرفت.

تحلیل اکتشافی داده‌ها:

صحت داده‌های جمع‌آوری شده برای پژوهش و بررسی پیش‌فرض‌های لازم برای تحلیل عاملی، در این مرحله بررسی‌های لازم درباره‌ی ویژگی‌های روان‌سنجی داده‌ها صورت گرفت. انجام تحلیل عاملی اکتشافی روی ماتریس همبستگی پلی‌کوریک به‌دست‌آمده از داده‌های گروه نمونه و با استفاده از روش عامل‌یابی ممکن، چرخش‌های گوناگون و محدودیت‌های مختلف تعداد عوامل نشان داد که عوامل استخراجی از روش محورهای اصلی و چرخش ابلیمین^۱ مستقیم‌ترین همخوانی را با ساختار نظری مقیاس مثبت‌گرایی داشت.

تحلیل سؤال: هدف از این مرحله بررسی ویژگی‌های

روان‌سنجی مثل روایی و پایایی پرسش‌نامه است. برای بررسی پایایی برای هر یک از خرده‌مقیاس‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. به علاوه شاخص‌های توصیفی مرکزی و پراکندگی هر سؤال و ضرایب همبستگی هر خرده‌مقیاس با نمره‌ی کل مقیاس محاسبه شد. در مرحله‌ی روایی، تدوین این مقیاس بر مبنای چارچوب نظری بود و مراحل طراحی آن زیر نظر متخصصان روان‌شناسی انجام گرفت؛ بنابراین می‌توان بر وجود روایی محتوایی سؤالات و خرده‌مقیاس‌های آن صحت گذاشت. به‌منظور بررسی میزان همخوانی بین نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و روایی محتوا، بررسی مجددی روی گویه‌های بارگذاری شده در هر یک از عامل‌ها (خرده‌مقیاس‌ها) انجام شد. نتایج نشان داد سؤالات اختصاص یافته برای هر یک از عامل‌ها با این دو فن، حدود ۸۰ درصد همپوشانی داشت. در موارد اختلافی نیز پس از بررسی محتوای سؤال در مورد اینکه این بخش می‌تواند یکی از شاخص‌های سازه‌ی ارزیابی شده به وسیله‌ی عامل اختصاص یافته برای آن باشد یا نه، تصمیم گرفته شد.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های آمار توصیفی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه نمونه، با کمی چشم‌پوشی جمعیت دختران (۵۶/۱) و پسران (۴۳/۳) برابر بود و بیشتر آنان مجرد (۷۴/۸) و ۲۳/۳ درصد نیز متأهل بودند. ۳۵/۲ درصد افراد بین ۲۲-۲۰ سال و ۳۱ درصد آنان ۲۰-۱۸ سال داشتند و بیشتر بین سنین ۱۸ تا

۲۲ سال قرار داشتند. ۲۰ درصد افراد بین ۲۲-۲۴ و ۸/۴ درصد بین ۲۴-۲۶ و ۱۲/۹ درصد بالای بیست و شش سال داشتند. از گروه نمونه ۳۹/۵ درصد در رشته‌های علوم انسانی، ۳۳/۷ درصد در رشته‌های فنی و مهندسی، ۱۶/۵ درصد در رشته‌های علوم پایه و ۹ درصد در رشته‌های هنر مشغول به تحصیل بودند.

پس از بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه، به بررسی داده‌های ازدست‌رفته پرداخته شد؛ تعداد هشت پرسش‌نامه از درجه‌ی اعتبار خارج بود که شناسایی و از تحلیل حذف شد. برای بقیه‌ی داده‌های ازدست‌رفته به دلیل اینکه زیر پنج درصد بود و الگوی مشخصی نداشت از روش اسناد جایگزینی میانگین استفاده شد. همچنین بعد از انجام جایگزینی، همبستگی داده‌های جدید با داده‌های قبلی محاسبه شد و تفاوت معناداری دیده نشد و به دلیل بزرگ بودن نمونه، نسبت تعداد متغیرها به تعداد افراد نمونه کافی بود. علاوه‌براین، ضریب پایایی و همسانی درونی مقیاس مثبت‌اندیشی نیز با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه شد. مقدار آلفای کرونباخ محاسبه‌شده برای ۸۴ سؤال پرسش‌نامه ۰/۹۶ به دست آمد که نشان می‌دهد مقیاس مورد نظر از پایایی بسیار خوبی برخوردار است.

برای بررسی روایی مقیاس مثبت‌گرایی از روش تحلیل عامل اکتشافی استفاده شد و تحلیل عاملی چندین بار صورت گرفت تا بهترین ساختار به دست آید. بدین منظور ابتدا مقدار شاخص کفایت نمونه‌برداری کیسر-مایر-الکین^۲ محاسبه شد و مقدار محاسبه‌شده‌ی آن برابر ۰/۹۲ و شاخص آزمون کرویت بارتلت برابر ۱۵۵۷۵/۳۲۱ بود که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بود؛ KMO نشان‌دهنده‌ی کفایت داده‌ها برای تحلیل عاملی و آزمون بارتلت نشان‌دهنده‌ی این بود که برای اجرای تحلیل بین متغیرها همبستگی کافی وجود داشت و میزان اشتراکات هر یک از متغیرهایی که در تحلیل وجود داشت، بررسی شد؛ بدین منظور اگر مقدار آنها پایین بود حذف می‌شد که چنین مواردی مشاهده نشد (جدول شماره ۵).

جدول ۵) آزمون کفایت معناداری KMO و آزمون بارتلت

آزمون کفایت نمونه‌برداری کیسر-مایر-اوکلین	۰/۹۲
آزمون کرویت بارتلت	۱۵۵۷۵/۳۲۱
درجه‌ی آزادی	۳۴۸۶
P-value	۰/۰۰۰۱

^۲ Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Test

مجله‌ی پژوهش در دین و سلامت

^۱ Oblimin rotation

دوره‌ی ۵، شماره‌ی ۲، تابستان ۱۳۹۸

درصد، دومین مؤلفه ۶/۱۱ درصد، سومین مؤلفه ۳/۹ درصد و چهارمین مؤلفه ۳/۵ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. درصد واریانس تراکمی تبیین‌شده‌ی خروجی تقریباً مقدار یک‌نواختی را گزارش کرد (جدول شماره‌ی ۶).

در مرحله‌ی بعد، سهم هر یک از عامل‌ها یا ارزش‌های ویژه‌ی آنها و قدرت تبیین واریانس آزمون مشخص شد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده (جدول شماره‌ی ۶)، ملاک ارزش ویژه (بالتر از ۱ بودن) تنها در مورد چهار عامل تأیید شد که ۴۱/۵۳ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند و تقریباً قدرت تبیین داشت. اولین مؤلفه در راه حل چرخش‌نیافته ۲۷/۹۳

جدول ۶) قدرت تبیین واریانس آزمون

عامل	ارزش‌های ویژه‌ی اولیه		ارزش‌های ویژه‌ی بزرگ‌تر از یک		ارزش‌های ویژه‌ی پس از چرخش	
	درصد واریانس	درصد تراکمی	درصد واریانس	درصد تراکمی	کل	کل
۱	۲۷/۹	۲۷/۹	۲۷/۲۲	۲۷/۲۲	۱۶/۷۵	۲۳/۴۶
۲	۶/۳۷	۳۴/۳	۵/۷۲	۳۲/۹۴	۱۶/۸۸	۵/۳۵
۳	۳/۷۳	۳۸/۰۴	۳/۰۳	۳۵/۹۸	۸/۶۹	۳/۱۴
۴	۳/۴۹	۴۱/۵۸	۲/۷۷	۳۸/۷۵	۹/۷۹	۲/۹۳

بررسی کردن هر یک سؤالات در عامل‌ها بر حسب الگوی وزنی مطالعه شد. پس از چرخش ماتریس سؤالات با عوامل در بهترین حالت ممکن قرار گرفت، به گونه‌ی که سؤالات هر عامل دقیقاً معین شد و در مرحله‌ی بعد به نام‌گذاری عامل‌های استخراج‌شده پرداخته شد (جدول شماره‌ی ۷).

بر اساس نتیجه به‌دست‌آمده، داده‌های پیش از چرخش، در حالت ابتدایی خود قرار داشت و نظم خاصی بر آنها حاکم نبود. بنابراین، برای نظم بخشیدن به آنها و دستیابی به بهترین حالت، از چرخش ابلیمن مستقیم استفاده شد که در آن دو ماتریس استخراج می‌شود، یکی ماتریس ساختاری و دیگری ماتریس الگو و وزن؛ که در اینجا ماتریس الگوی وزن‌ها برای

جدول ۷) بار عاملی گویه‌ها

شماره‌ی گویه	موضوع	بار عاملی	شماره‌ی گویه	موضوع	بار عاملی
۶۴	میل به پیشرفت	۰/۶۷	۲	ذکر و یاد خدا	۰/۸۳
۳۹	تلاش و کوشش	۰/۶۳	۲۶	توکل	۰/۷۷
۵۹	احساس توانمندی	۰/۶۲	۴	توکل	۰/۷۷
۵۳	کرامت نفس	۰/۶۱	۱۵	ایمان به خدا	۰/۷۶
۶۰	عزت نفس	۰/۶۱	۱۷	تفکر در طبیعت	۰/۷۴
۶۱	شجاعت	۰/۶۰	۱۴	دعا و نیایش	۰/۷۲
۲۸	احساس توانمندی	۰/۵۹	۹	تسلیم و رضا	۰/۷۱
۴۲	زندگی در حال	۰/۵۷	۳	تسلیم و رضا	۰/۷۱
۳۷	عزت نفس	۰/۵۶	۱۰	توکل	۰/۷۰
۴۵	کرامت نفس	۰/۵۴	۲۵	تسلیم و رضا	۰/۶۸
۵۶	میل به پیشرفت و کمال	۰/۵۳	۱۹	شکرگزاری از خدا	۰/۶۴
۴۶	عزت نفس	۰/۵۳	۵	توبه	۰/۶۰
۵۸	خوش‌بینی	۰/۵۳	۲۰	تسلیم و رضا	۰/۵۸
۵۵	تلاش و کوشش	۰/۵۱	۷۰	بخشش دیگران	۰/۵۷
۳۴	زندگی در حال	۰/۴۸	۶	شکرگزاری از خدا	۰/۵۶
۲۱	صبر و بردباری	۰/۴۸	۱۱	توبه	۰/۵۶
۴۹	شادمانی	۰/۴۸	۲۷	توبه	۰/۵۴

شماره‌ی گویه	موضوع	بار عاملی	شماره‌ی گویه	موضوع	بار عاملی
۶۹	خوش‌بینی	۰/۴۸	۷۳	قدردانی از دیگران	۰/۵۲
۶۵	شادمانی	۰/۴۷	۲۲	دعا و نیایش	۰/۴۹
۲۹	کرامت نفس	۰/۴۶	۱	تفکر در طبیعت	۰/۴۸
۵۲	خوش‌بینی	۰/۴۵	۱۳	شکرگزاری از خدا	۰/۴۷
۳۸	شجاعت	۰/۴۴	۲۳	ایمان به خدا	۰/۴۶
۶۷	مثبت‌گویی	۰/۴۲	۱۲	صبر و بردباری	۰/۳۴
۶۳	تلاش و کوشش	۰/۴۱	۸۰	قدردانی از دیگران	۰/۶۴
۵۰	زندگی در حال	۰/۴۰	۷۵	اعتماد به دیگران	۰/۶۳
۱۸	صبر و بردباری	۰/۳۹	۷۱	صله‌ی رحم	۰/۵۸
۴۷	شجاعت	۰/۳۵	۸۱	بخشش دیگران	۰/۵۴
۴۴	احساس مسئولیت	۰/۳۴	۸۲	صله‌ی رحم	۰/۵۳
۵۱	احساس مسئولیت	۰/۳۴	۷۹	اعتماد به دیگران	۰/۵۲
۳۲	شادمانی	۰/۳۲	۶۶	صله‌ی رحم	۰/۴۵
۴۳	مثبت‌گویی	۰/۳۱	۸۳	بخشش دیگران	۰/۴۰
۳۶	احساس توانمندی	۰/۳۱	۷۸	حسن خلق	۰/۳۸
۳۱	میل به پیشرفت و کمال	۰/۲۷	۷۷	صداقت	۰/۳۱
۶۲	صداقت	۰/۲۶	۸۴	حسن خلق	۰/۲۵
۶۸	احساس مسئولیت	۰/۲۵	۷۲	حسن خلق	۰/۲۴
۳۵	مثبت‌گویی	۰/۲۵	۵۷	اعتماد به دیگران	۰/۲۴
۲۴	طبیعت‌دوستی	۰/۶۲	۷۴	صداقت	۰/۲۳
۳۳	حقوق حیوانات	۰/۵۹	۷۶	قدردانی از دیگران	۰/۲۳
۸	حقوق حیوانات	۰/۵۸			
۴۸	حقوق حیوانات	۰/۵۴			
۳۰	تفکر در طبیعت	۰/۵۰			
۱۶	زیبایی‌شناسی	۰/۴۸			
۴۰	زیبایی‌شناسی	۰/۴۴			
۴۱	طبیعت‌دوستی	۰/۴۳			
۷	طبیعت‌دوستی	۰/۴۳			
۵۴	زیبایی‌شناسی	۰/۳۷			

عاملی اکتشافی با چهار رابطه‌ی فرد با خود، خدا، طبیعت و دیگران منطبق بود که نشان‌دهنده‌ی روایی مناسب مقیاس مثبت‌گرایی است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر ساخت و هنجاریابی مقیاس مثبت‌گرایی بر پایه‌ی تعالیم اسلامی و متناسب با فرهنگ ایرانی بود. بعد از مطالعه‌ی پیشینه‌ی پژوهش برای یافتن چارچوب نظری به طراحی سؤالات و مقیاس پرداخته شد؛ و پس از چندین مرحله بررسی و حذف و اصلاح، مقیاس نهایی با ۸۴ گویه اجرا شد و سپس به بررسی روایی و پایایی آن

نتایج تحلیل نشان داد از ۸۴ گویه‌ی وارد شده برای تحلیل عاملی، ۳۵ گویه روی عامل اول، ۲۶ گویه روی عامل دوم، ۱۰ گویه روی عامل سوم و ۱۳ گویه روی عامل چهارم بارگذاری مناسبی داشتند. برای نهایی کردن تعداد عوامل، نمودار شیب‌دار، میزان ارزش ویژه و دستیابی به ساختار ساده از نظر بنیان نظری و محتوای گویه‌ها مدنظر قرار گرفت. برای مثال گویه‌هایی که در دو عامل قرار می‌گرفت با توجه به میزان ارزش‌گذاری و محتوای آنها در یکی از عامل‌ها جای گرفت. از این جهت که بنیان نظری در نظر گرفته شده برای ساخت مقیاس مثبت‌گرایی فرد، در چهار نوع رابطه‌ی فرد با خدا، خود، دیگران و طبیعت است. بررسی محتوای گویه‌های قرار گرفته در هر یک از عوامل نشان داد چهار عامل استخراج شده از تحلیل

با وجود شباهت‌هایی که بین مقیاس ایرانی-اسلامی مثبت‌گرایی مقاله‌ی حاضر و پرسش‌نامه‌ی ویا وجود دارد، باید گفت تفاوت اصلی این دو در این است که پرسش‌نامه‌ی مقاله‌ی حاضر با بهره‌گیری از منابع اسلامی و متناسب با فرهنگ ایرانی است.

آزمون مرتبط دیگر مقیاس مثبت‌اندیشی استاندارد شده در دانشگاه تهران است (۱۲) که در این مقیاس نیز مثبت‌اندیشی در ابعاد چهارگانه‌ی خدا، خود، دیگران و طبیعت مطالعه شده است. این مقیاس شامل ۶۰ سؤال است که نتایج تحلیل عامل اکتشافی آن سه عامل ارتباط با خود، خدا و طبیعت را تأیید می‌کند و عامل چهارم را به‌صورت ترکیبی از ارتباط خدا و دیگران نشان می‌دهد. مقیاس مثبت‌گرایی این پژوهش از نظر مطرح کردن ابعاد چهارگانه با مقیاس مثبت‌اندیشی همخوانی دارد اما از جهت مطرح کردن خرده‌عامل‌های هر یک از طبقات کلی، نتایج آماری به‌دست‌آمده و نیز تعداد سؤالات با یکدیگر متفاوت است. پرسش‌نامه‌ی مثبت‌گرایی مطرح شده در مقاله‌ی حاضر با هدف طراحی مقیاسی برای بررسی مثبت‌گرایی که مفهومی گسترده‌تر از مثبت‌اندیشی دارد، ساخته شده است. مثبت‌اندیشی جنبه‌ی شناختی دارد اما مثبت‌گرایی علاوه بر جنبه‌ی شناختی، جنبه‌ی عملی و همچنین قابلیت کاربرد در ابعاد مختلف زندگی دارد. از این‌رو، با مقیاس مثبت‌اندیشی استاندارد شده در دانشگاه تهران متفاوت است. علاوه بر اینها پرسش‌نامه‌ها و مقیاس‌های بسیاری در زمینه‌ی اسلامی-دینی و حوزه‌ی روان‌شناسی طراحی شده است که نشان‌دهنده‌ی توجه به گنجینه‌ی غنی و ارزشمند منابع دینی و اسلامی است.

محدودیت‌های پژوهش

مقیاس حاضر محدودیت‌هایی داشت از جمله اینکه روایی و پایایی آن در جامعه‌ی دانشجویان بررسی شد؛ از این‌رو، جای بررسی بیشتر و اجرا در نمونه‌های وسیع‌تر و در گروه‌های دیگر دارد تا اصلاحات بیشتر و کارایی بهتر آن صورت بگیرد. اما با وجود این و با توجه به روایی و پایایی مناسب به‌دست‌آمده برای پرسش‌نامه‌ی مثبت‌گرایی و از آنجایی که مبتنی بر منابع اسلامی و متناسب با فرهنگ ایرانی تدوین شده است می‌توان از آن در حوزه‌ی مشاوره و سنجش نیز بهره برد.

پیشنهاد‌های پژوهش

پرداخته شد. آلفای کرونباخ محاسبه شده برابر ۰/۹۶ بود که نشانه‌ی این است که مقیاس مورد نظر از پایایی مناسبی برخوردار است. برای بررسی روایی مقیاس از تحلیل عامل اکتشافی استفاده شد. نتایج تحلیل نشان داد از ۸۴ گویه‌ی وارد شده برای تحلیل عاملی، ۳۵ گویه روی عامل اول، ۲۶ گویه روی عامل دوم، ۱۰ گویه روی عامل سوم و ۱۳ گویه روی عامل چهارم بارگذاری مناسبی داشت؛ از آن جهت که بنیان نظری در نظر گرفته شده برای ساخت مقیاس مثبت‌گرایی فرد در چهار نوع رابطه‌ی فرد با خدا، خود، دیگران و طبیعت بود؛ بررسی محتوای گویه‌های قرار گرفته در هر یک از عوامل نشان داد چهار عامل استخراج شده از تحلیل عاملی اکتشافی منطبق با چهارچوب نظری پژوهش و نشان‌دهنده‌ی روایی مناسب مقیاس مثبت‌گرایی بود. در پایان اینکه پرسش‌نامه‌ی مثبت‌گرایی با ۸۴ سؤال با ضریب پایایی و همسانی درونی و روایی سازه و محتوای مناسب، توان بررسی سازه‌ی مثبت‌گرایی را با چهار عامل (مثبت‌گرایی در ارتباط با خود، خداوند، طبیعت و دیگران) داشت.

پرسش‌نامه‌ی مثبت‌گرایی با رویکرد ایرانی-اسلامی با مطالعه‌ی پرسش‌نامه‌ها و منابع مرتبط دیگر در این حوزه از جمله قرآن، نهج‌البلاغه، احادیث و مفاتیح‌الحیات طراحی شد. این پرسش‌نامه با هدف طراحی مقیاسی برای بررسی مثبت‌گرایی که مفهومی گسترده‌تر از مثبت‌اندیشی دارد، ساخته شد. مثبت‌اندیشی جنبه‌ی شناختی دارد اما مثبت‌گرایی علاوه بر جنبه‌ی شناختی، جنبه‌ی عملی و همچنین قابلیت کاربرد در ابعاد مختلف زندگی دارد. به همین جهت این پرسش‌نامه با پرسش‌نامه‌ی فضیلت‌ها در عمل (ویا) شباهت بیشتری دارد. پرسش‌نامه‌ی فضیلت‌ها در عمل شش فضیلت و ۲۴ نیرومندی را مطالعه می‌کند. این فضیلت‌ها و نیرومندی‌ها عبارت است از حکمت و دانش، شجاعت و جرئت، انسانیت، عدالت، اعتدال و میانه‌روی و تعالی؛ که ۲۴ نیرومندی در این شش طبقه مطرح شده است و می‌توان گفت این شش فضیلت نیز به نوعی درباره‌ی خود، خداوند و دیگران است و برخی از نیرومندی‌هایی که ذکر شده با عوامل بررسی شده در مقیاس مثبت‌گرایی تا حدودی همخوانی دارد؛ از جمله نیرومندی‌های شجاعت، راستی و درستی، مهربانی، قدردانی، امیدواری و معنویت که با خرده‌عامل‌های شجاعت، صداقت، خوش‌اخلاقی، شکرگزاری از خداوند، قدردانی از دیگران، امید به خدا و ایمان به خدا در مقیاس مثبت‌گرایی همخوانی دارد.

6. Sin NL, Lyubomirsky S. Enhancing well-being and alleviating depressive symptoms with positive psychology interventions: A practice-friendly meta-analysis. *Journal of clinical psychology*. 2009;65(5):467-87.

7. Proyer RT, Wellenzohn S, Gander F, Ruch W. Toward a better understanding of what makes positive psychology interventions work: Predicting happiness and depression from the person× intervention fit in a follow-up after 3.5 years. *Applied Psychology: Health and Well-Being*. 2015;7(1):108-28.

8. Sanjuán P, Montalbetti T, Pérez-García AM, Bermúdez J, Arranz H, Castro A. A randomised trial of a positive intervention to promote well-being in cardiac patients. *Applied Psychology: Health and Well-Being*. 2016;8(1):64-84.

9. Yadollahpour M, Hasanzadeh R, Fazeli Kebria M. Comparative study on "Improvement of Quality of Life" from the Viewpoint of Islam and Positivist Psychologists. *Journal of Research & Health*. 2014;1(1):72-81. (Full Text in Persian)

10. Mohammadi Rey Shahri M. Mezan Alhekmat. Qom: Daralhadith; 2005. 1. (Full Text in Arabic)

11. The holy Quran. Al-hood. Verse 61. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)

12. Khodayari fard M, Ghobari Bonab H. Positive thinking: Research plan at Tehran University; 2011. (Full Text in Persian)

13. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti, M. Qom: Mashhoor; 2008. Saying 333. (Full Text in Arabic)

14. The holy Quran. Ale Emran. Verse 132. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)

15. The holy Quran. Al-Baghareh. Verse 62. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)

16. The holy Quran. Al-Baghareh. Verse 153. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)

17. Tabatabayi M. Al Mizan. Qom: Jame-e Modarresin-e Huzeh Elmīyeh; 2009. (Full Text in Persian)

18. The holy Quran. Ale Emran. Verse 146. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)

19. Sadeghiniri R, Ellahiyari M. Positive Thinking and Optimism in the Nahjolbalagheh. *Journal of*

ضرورت توجه به نیازهای روان‌شناختی انسان‌ها، به‌طور روزافزون در حال افزایش است. از طرفی با کمک منابع غنی دینی می‌توان مطالعات بیشتری در زمینه‌ی روان‌شناسی مثبت انجام داد. با استفاده از مقیاس حاضر می‌توان به بررسی رابطه‌ی مثبت‌گرایی با سلامت روان، اعتقادات دینی و کیفیت زندگی پرداخت. همچنین مقایسه‌ی هم‌زمان مقیاس مثبت‌گرایی حاضر و مقیاس ویا می‌تواند نقاط ضعف و قوت این پرسش‌نامه را بیش از پیش مشخص سازد.

قدردانی

از تمامی استادان و شرکت‌کنندگانی که در انجام و پیشرفت این پژوهش یاریگر پژوهشگران بوده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود. این پژوهش با کد اخلاق E.A.98.2.2.01 در کمیته‌ی اخلاق دانشگاه شهید باهنر کرمان تصویب شده است.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، پژوهش حاضر حامی مالی ندارد.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره‌ی این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

References

1. Carr A. Positive psychology: The science of happiness and human strengths: Routledge; 2013.
2. Seligman ME, Csikszentmihalyi M. Positive psychology: An introduction. Flow and the foundations of positive psychology: Springer; 2014. p. 279-98.
3. Peterson C, Seligman ME. Character strengths and virtues: A handbook and classification: Oxford University Press; 2004.
4. Lopez SJ, Pedrotti JT, Snyder CR. Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths: Sage Publications; 2018.
5. Ebrahimi A, Aarabi S, Khaluei M-M. Comparing the Mental Health and Some Positive Psychologic Factors Including Happiness, Hope and Spirituality among Students of Medicine in Isfahan University of Medical Sciences, Iran, during Years of Education. *Journal of Isfahan Medical School*. 2014;31(261). (Full Text in Persian)

- Nahjolbalagha. 2013;1(1):63-74. (Full Text in Persian)
20. Motahari M. Review of Nahjolbalegheh. Tehran: Mollasadra; 2005. (Full Text in Persian)
21. Mohammadi M. Mezan Alhekmat;2005. (Full Text in Arabic)
22. The holy Quran, Ebrahim. Verse 7. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
23. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M . Qom: Mashhoor; 2006. Sermon 114. (Full Text in Arabic)
24. The holy Quran, al-Raad. Verse 26. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
25. Mir bagher N, Khleghi M. Effect of Prayer on the anxiety level in the family members of patients undergoing general surgery in Shahid Beheshti Hospital of Kashan. Community Health journal. 2014;8(1):1-8. (Full Text in Persian)
26. The holy Quran, Al-meeraj. Verse 20. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
27. Arefian G, Arefian M. Relationship between return and positive thinking based on Islamic resources. The first conference of Islamic psychology; Hormozghan2014. (Full Text in Persian)
28. The holy Quran. Al-Baghareh. Verse 37-38. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
29. Pirouze Z. Submits position at the Qur'an and hadith. Tehran: Islamic Azad University; 1997. (Full Text in Persian)
30. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti, M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 386. (Full Text in Arabic)
31. Javadi Amoli A. Nasim Andisheh. Qom: Asra publication; 2010. (Full Text in Persian)
32. The holy Quran. Al-Taha, verse 15. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013.
33. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 449. (Full Text in Arabic)
34. The holy Quran. Al-Asra, verse 70. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
35. Khomeini R. Sahifeie-Noor. Tehran: The Revolution Cultural Documents; 1988. (Full Text in Persian)
36. The holy Quran. Al-Baghareh, verse 30. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
37. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 91. (Full Text in Arabic)
38. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 175. (Full Text in Arabic)
39. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 439. (Full Text in Arabic)
40. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 267. (Full Text in Arabic)
41. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. saying 143. (Full Text in Arabic)
42. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. saying 50. (Full Text in Arabic)
43. The holy Quran. Al-Baghareh, verse 216. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
44. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti,M. Qom: Mashhoor; 2006. saying 42. (Full Text in Arabic)
45. The holy Quran. Al-Raad, verse 11. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
46. Tavanaee M, Salimi A. The effectiveness of positive thinking in view of the holly Qoran and Hatith. journal of science and Maaref. 2010;2(7):39-66.
47. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by: Dashti, M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 114. (Full Text in Arabic)
48. The holy Quran. Al-Hjarat, verse 12. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
49. The holy Quran. Al-Nesae, verse 149. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Yá); 2013. (Full Text in Arabic)
50. Imam Ali (PBUH). Nahjul-Balagha, Translate by:

Dashti, M. Qom: Mashhoor; 2006. Saying 178. (Full Text in Arabic)

51. Aghababae N, Inatlo M. Role of Grateful to God and appreciate the role of temperament in the quality of sleep. *Psychology and Religion*. 2010;4:37-88. (Full Text in Persian)

52. Javadi Amoli A. *Mafatih-o-alhaiat*. Qom: Asra; 2012. (Full Text in Persian)

53. The holy Quran. Al-Malek, verse 3. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Y'a); 2013. (Full Text in Arabic)

54. The holy Quran. Al-Zariat, verse 20-21. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb (Y'a); 2013. (Full Text in Arabic)

55. Sarmad Z, Bazarghan A, Hejazi A. *Research Methods in Behavioral Science*. Tehran: Aghah; 2010. (Full Text in Persian)